

## ԴԻԶԱՅՆԸ ՆԱԽԱԳԾՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

### ԼԻԼԻԹ ՄԵԼԻՔՅԱՆ

Դիզայնի զարգացման պատմության առանձնահատկությունն այն է, որ անընդհատ բարեշրջվել է, ապրել էվոլյուցիա, ընդլայնվել են նրա առջև ծառացած խնդիրների շրջանակները, փոխվել նրա գործունեության կազմակերպման ձևերն ու նպատակները: Այն ներառել է շրջապատող աշխարհի յուրաքանչյուր փոփոխություն, յուրաքանչյուր ստեղծագործ մոտեցում, որոնք անմիջականորեն ազդել են շրջապատող աշխարհի, միջավայրի, առարկայի փոփոխության վրա: Այս առումով հիշատակության է արժանի այն, որ «դիզայն» բառն անգլերեն օգտագործվել է «նախագծել, գծագրել, մտահղանալ, ձևավորել» հասկացությունների իմաստն արտահայտելու համար, որով նշվել է առարկայական աշխարհի նախագծման յուրատեսակ եղանակը:

«Բնապահպանական դիզայն» եզրույթն այսօր ենթադրում է դիզայնում յուրաքանչյուր նախագծում, որն ուղղված է ոչ թե իրեն շրջապատող միջավայրի նկատմամբ մարդու վերաբերմունքի ներդաշնակության դրսևորմանը, այլ այդ ներդաշնակության արտահայտմանն ու ապահովմանը:

Բնապահպանական դիզայնը դիզայնի բնապահպանական միջոցների և եղանակների օգտագործումն է շրջապատող բնական միջավայրի, ինչպես նաև մարդկանց կենսաբանական անվտանգության ապահովման, սոցիալական արդի խնդիրների լուծման մեջ տեխնաժին թափոնների հետևանքներով աղտոտվածության և բնապահպանական հավասարակշռության խախտման գործոնների դեմ պայքարի գործընթացներում:

Բազմաթիվ գիտնականներ այն կարծիքին են, որ բնապահպանական դիզայնը նախագծման գործունեության տարատեսակ է, որը գոյություն ունի որպես բնական փոփոխությունների նկատմամբ գիտակցական հակազդեցություն, որն արտահայտվում է առարկայական և տարածական նախագծման ստեղծագործական մոտեցման բնագավառներում: Որպես նախագծման միջոց՝ բնապահպանական դիզայնի նպատակն է մարդու և նրան շրջապատող միջավայրի հարաբերակցության կայունացումը:

Բնապահպանական դիզայնի եղանակների կիրառման, ներդրման տիրույթ և օբյեկտ են ինչպես մարդու վրա միջնորդավորված ազդող բնությունը, այնպես էլ ինքը՝ մարդը, նրա սոցիալական, մշակութային, հոգե-

բանական պահանջմունքները և նրանց փոխադարձ կապը բնապահպանական հիմնախնդիրների ամբողջության հետ: Նշենք, որ դեռևս չկա հստակ սահմանազատում ընդհանրապես նախագծման գործունեության և որպես նախագծում՝ բնապահպանական դիզայնի միջև: Ինչպես նաև չկան չափանիշներ, որոնք կարելի է համարել բնապահպանական դիզայնի, այսինքն՝ նախագծման այդ ոլորտի վերջնական չափորոշիչներ:

Դիզայնների գործունեությունը լրացնում, երբեմն ավարտում է ճարտարապետի կողմից մարդու կենսագործունեության նպատակով ստեղծված նախագիծը, դրա համար այսօր առանձնահատուկ անհրաժեշտություն է նախագծման այդ ասպարեզներում նշել բնապահպանական դիզայնի չափորոշիչները: Եթե արդյունաբերական դիզայնում նախապես, տարիներ շարունակ, քննության են առնվել երկրորդական հումքից արտադրանքի արտադրման ծրագրերը, բնության պահպանության խնդիրները, ապա ճարտարապետության մեջ արդեն խոսվում է բնապահպանական մաքուր նյութերի օգտագործման, շենքերի և շինությունների՝ բնապատկերին համապատասխանության, մարդու համար առավելագույն հարմարավետ միջավայրի ստեղծման մասին:

Այսօր ճարտարապետներն առանձնացնում են բնապահպանական դիզայնի ճարտարապետական առաջադրանքի, տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի ձևավորման ճարտարապետաբնապահպանական ձևավորման երկու հիմնական ուղղվածություն՝ մեթոդաբանական և գործնական:

Ճարտարապետական առաջադրանքի բնապահպանական ուղղվածության եղանակավորման մեթոդաբանությունն արտացոլում է ճարտարապետության մեջ բնապահպանական մոտեցումների զարգացման հիմնական ընդհանուր միտումները: Այդ խնդիրներն այսօր դարձել են տեսաբանների, մասնագետների, մասնավորապես ճարտարապետների բազմաթիվ քննարկումների առարկա, որոնք կարելի է բաժանել մի շարք սկզբունքների:

Առաջին՝ մեթոդաբանական ուղղվածության դեպքում անհրաժեշտ է առանձնացնել.

ա) մարդու և շրջապատող միջավայրի ամբողջականության, նրանց փոխազդեցության, փոխգործողության ու միասնության սկզբունքը, որը մարդու համար կապահովի համապատասխան հոգեբանական, ինչպես նաև ֆիզիոլոգիական հարմարավետություն:

բ) Բնապահպանական պարբերականության սկզբունքը, որը հանդես է գալիս բնական շարժման պարբերականության և նրան ենթակա մարդու կեն-

սագործունեության ու ճարտարապետական նախագծման տիրույթի, ինչպես նաև արտաքին և ներքին փոփոխականության, հարաշարժության, գեղակերտության, համաձայնեցվածության, ներդաշնակության գործընթացներում:

գ) Նախագծվող տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի չափորոշության սկզբունքը, որը հաշվի է առնում դրական և բացասական որակներն ու մարդու հարմարվողականության հնարավորությունների հետ կապված սահմանային վիճակները:

դ) Նախագծվող տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի յուրահատկության սկզբունքը, որը ձևավորվում է տեղի ու ժամանակի որոշակի իրավիճակներում և հաշվի է առնում առանձին անհատի սոցիալական պայմանները և առանձնահատկությունները, որոնք նաև հատուկ են տվյալ ժողովրդական մշակույթին ու էթնիկ տարածքին:

Երկրորդ՝ գործառնական ուղղվածության դեպքում անհրաժեշտ է առանձնացնել.

ա) ճարտարապետական նախագծման տիրույթի, ինչպես նաև բնապահպանական մոդելավորման գործառնական, կիրառական սկզբունքը բնորոշվում է գործնական խնդիրների մակարդակով և արտացոլում է բնապահպանության մեջ սեփական տարածական մոտեցումները, ինչպես նաև ուղղվածության և նրա սկզբունքների առանձնահատկությունները:

բ) Նախագծման տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի ռեսուրսայնության սկզբունքների համապատասխանությունը նորմատիվության, տնտեսման, տրամաբանական խելամիտ բավարարվածության գաղափարներին:

գ) Նախագծման տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի ձևի և բովանդակության բացառիկ կամ եզակի լինելու, տեղի սոցիալ-հոգեբանական, ֆունկցիոնալ, խորհրդանշական ծրագրման ենթատեքստում հարմար լինելու սկզբունքը:

դ) Ժամանակագրական և տեղագրական սկզբունքը, որն արտահայտում է մարդու և միջավայրի հետ նրա փոխազդեցության գործընթացի բնույթն ու ճարտարապետական նախագծման տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի ձևավորման նկատմամբ համապատասխան բնապահպանական մոտեցման էությունը:

ե) Հորինվածքի ձևի և բովանդակության բնապահպանական, նախաձևության չափորոշիչներն արտացոլող նախօրինակության սկզբունքը:

զ) Մարդու և նրան շրջապատող միջավայրի ներդաշնակության, ֆիզիկական և հոգեբանական հավասարակշռության ստեղծման և ապահովման

գործում համապատասխան նյութերի և էներգաօգտագործման հավասարակշռության ապահովման սկզբունքը:

է) Տարածական զարգացման այլընտրականության սկզբունքի գաղափարը համապատասխանում է ճարտարապետական բազմաչափ տիրույթի կազմակերպման եղանակներին, ենթադրում է ճարտարապետական միջավայրի բնապահպանականացման այլընտրանքային մոդելավորման տարբերակներ:

Այսպիսով, բնապահպանական դիզայնը արդյունաբերական արտադրանքի, նրա համակարգերի նախագծման գեղարվեստատեխնիկական ստեղծագործական եղանակ է, գործընթաց և արդյունք, որն ուղղված է նախագծվող, ապա և ստեղծվող տիրույթների, օբյեկտների ու միջավայրի, մարդու՝ որպես սպառող, օգտագործող, հնարավորությունների ինչպես գեղագիտական, այնպես էլ սպառողական պահանջմունքների առավել լրիվ համապատասխանության բավարարմանը:

### Օգտագործված գրականություն

1. Боров Ю. Б. Эстетика, Москва, Высшая школа, 2002.
2. Иволев В. И. Экологическая топология в архитектуре //Архитектон: Известия вузов – Москва, 2006 – N 3 (15).
3. Уваров А. В. Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования, Москва, МВХПУ, 2010.
4. Панкина М. В., Захарова С. В. Экологический дизайн как направление современного дизайна. Определение понятия //Современные проблемы науки и образования. Москва, 2013, N4.
5. Tellness G. How can Nature and Culture promote Health? // Scandinavian Journal for Public Health. 2009, N37.

### ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում ներկայացվել են դիզայնի զարգացման պատմական առանձնահատկությունները, որոնք ներառել են շրջապատող աշխարհի յուրաքանչյուր փոփոխություն, յուրաքանչյուր ստեղծագործ մոտեցում, որոնք անմիջականորեն ազդել են շրջապատող բնության, միջավայրի, առարկայի փոփոխության վրա:

«Բնապահպանական դիզայն» եզրույթն այսօր ենթադրում է, որ դիզայնում յուրաքանչյուր նախագծում ուղղված է ոչ թե իրեն շրջապատող

միջավայրի նկատմամբ մարդու վերաբերմունքի ներդաշնակության դրսևորմանը, այլ այդ ներդաշնակության արտահայտմանն ու ապահովմանը: Հիմնավորվում են բնապահպանական դիզայնի ճարտարապետական առաջադրանքի, տիրույթի, ինչպես նաև օբյեկտի ձևավորման երկու հիմնական ուղղվածություններ՝ մեթոդաբանական և գործնական:

Այդ ուղղվածությունների շրջանակներում մանրամասն վերլուծվել են թվարկված սկզբունքները, որոնք մարդու համար ապահովում են համապատասխան հոգեբանական, ինչպես նաև ֆիզիոլոգիական հարմարավետություն: Բնապահպանական դիզայնը արտադրանքի, նրա արտադրության համակարգերի նախագծման գեղարվեստատեխնիկական ստեղծագործական եղանակ է, գործընթաց և արդյունք, որն ուղղված է նախագծվող, ապա և ստեղծվող տիրույթների, ինչպես նաև օբյեկտների ու միջավայրի, մարդու՝ որպես սպառող, օգտագործող, հնարավորությունների ինչպես գեղագիտական, այնպես էլ սպառողական պահանջմունքների առավել լրիվ համապատասխանությանն ու բավարարմանը:

***Բանալի բաներ*** - բնապահպանություն, նախագծում, մշակույթ, դիզայն, մարդ, գործընթաց, ժամանակակից:

## ДИЗАЙН В ПРОЦЕССЕ ПРОЕКТИРОВАНИЯ

ЛИЛИТ МЕЛИКЯН

В статье представлены исторические особенности развития дизайна, которые охватывают все изменения окружающего мира, все творческие подходы, оказавшие непосредственное влияние на окружающую среду, природу, предметы.

Термин “экологический дизайн” сегодня предполагает, что в дизайне любой проект направлен не на гармонизацию отношения человека к окружающей среде, а на выражение и обеспечение этой гармонии. Обосновываются два основных направления формирования архитектурного задания, пространства, а также объекта экологического дизайна – методологическое и практическое.

В рамках этих направлений проведен подробный анализ перечисленных принципов, которые обеспечивают человеку соответствующий психологический, а также физиологический комфорт. Экологический дизайн – это творческий художественно-технический метод, процесс и результат проектирования продукции, систем ее производства.

**Ключевые слова** – экология, проектирование, культура, дизайн, человек, процесс, современный.

## DESIGN IN DEVISING PROCESSES

LILIT MELIKYAN

The article presents the characteristic features of the history of design development embracing every change in the world, every creative approach, which has direct influence on the transformations of the surrounding nature, environment and substance.

Nowadays the term “Environmental Design” assumes that every project is not aimed at the manifestation of harmony between humans and the surrounding environment but at the indication and the safeguard of that harmony. Two main orientations, namely methodological and practical in the industrial design of objects as well as architectural undertakings, landscape architecture are substantiated.

In the scope of these directions, the article considers in detail the above-mentioned parameters, which ensure equivalent psychological and physiological comfort. Environmental design deals with the method, procedure and outcome of devising plans, programs, policies, buildings, or products always considering environmental factors. Environmental design should be aimed at providing a desirable state for humans in which living conditions and resource-use meet and satisfy to a considerable extent human needs without undermining the “integrity, stability and beauty’ of nature. It should as well satisfy a complete correspondence between utilising possibilities, esthetical, consuming requirements of products and the demands of consumers

**Key words** – Ecology, planning, culture, design, human being, process, modern.